

MEGJEGYZÉSEK A 10. SZÁZAD MÁSODIK FELÉNEK MAGYAR-BIZÁNCI KAPCSOLATAIHOZ

A 9–10. századi magyar–bizánci kapcsolatok forrásai terén az elmúlt évtizedekben jelentős előrelépések történtek. Talán elég itt csak Makk Ferenc, Olajos Terézia és Baán István kutatásaira utalnunk.¹ Az újonnan előkerült források, illetve forrásrészletek² ráirányították a figyelmet arra, hogy lehetséges még új adatok bevonása a kutatásba. Ebben a munkámban két, eddig kevés figyelmet kapott muszlim forrásnak az ide vonható részleteit veszem vizsgálat alá.

A 10. század második felére a magyarság nyugatra irányuló katonai vállalkozásai majdnem teljesen megszűntek. Ennek fő oka valószínűleg abban keresendő, hogy I. Ottó (936–973) uralkodása idején egy olyan erős állam jött létre a Magyar Fejedelemség szomszédságában, amely képes volt veszélyeztetni, vagy egyenesen meg is akadályozni ezeket az akciókat. Így a magyar seregek egyre gyakrabban kényszerültek arra, hogy a Balkán keleti, a Bolgár Császárság és a Bizánci Birodalom által birtokolt területei ellen vezessenek zsákmányszerző hadjáratokat. A katonai akciók mellett azonban a magyarság vezetői több alkalommal is kísérletet tettek a Bizánci Birodalommal való békés, szövetségi viszony kialakítására is.

Egy 10. századi muszlim szerző, al-Mutanabbi azt mondja, hogy 954-ben az Abbaszida Kalifátus csapatai ellen a szíriai Hadaṭ városa közelében sikertelenül harcoló bizánci haderő örmény, rusz, szláv, bolgár és kazár csapattesteket is magába foglalt.³ Az eseményről szintén beszámoló Ibn al-Aṭīr azt állítja, hogy a bizánci haderőnek ruszokból, bolgárokból és más nemzetekből álló segédcsapatai is voltak.⁴ Abū Firās pedig megemlíti az örményeket, a ruszokat és a szlávokat, mint akik a bizánci haderőben harcoltak.⁵ Ezen haderővel a császári vezetésnek nyilvánvalóan az volt a célja, hogy a birodalomhoz lojális népek csatasorba állításával ellenfelét – akár már a pszichológiai hadviselés eszközével is – meghátrálásra kényszerítse.⁶ Ez a hadjárat, ha pusztán csak ezen források állnának rendelkezésünkre, egy lenne azon hadiesemények közül, amelyek kapcsán a bi-

* A szerző a SZTE Klebelsberg Könyvtára, Keleti Gyűjtemény munkatársa; e-mail: laszlo.balogh@bibl.u.-szeged.hu

1 Olajos 1987–88, 24–27; Olajos 1998, 215–222; Baán 1995, 1167–1170; Makk 2001a, 271–274; Makk 2001b, 130–138; Baán 2010, 21–25.

2 Balogh 2009–2010, 15–25; Balogh 2011, 51–67; Balogh 2012, 281–287.

3 Vasiliev 1950, 331; Canard 1936a, 105; Latham 1979, 15.

4 Ibn al-Aṭīr 381–382; Vasiliev 1950, 161.

5 Dahan 1944; Vasiliev 1950, 364; Dvořák 1895, 94–97.

6 Latham 1979, 2–3. vö. Smythe 2006, 413–424; Shepard 1998, 27–28.

zánci haderő sokszínűségéről hírt kaphatnánk, de magyar vonatkozásai nem lennének. Az eseményről beszámoló egyik szerző, al-Dahabi azonban a bizánci seregben harcoló ruszok, bolgárok és kazárok mellett *türkökről* is említést tesz.⁷ Amennyiben a művét a 14. század első felében megíró al-Dahabi adatai nem csak kései ahistorikus többletek – tegyük rögtön hozzá, hogy ilyen lehetőség tudomásom szerint még nem merült fel a kutatásban – úgy joggal gondolhatunk arra, hogy a forrás a *türk* népnévvel egy a bizánci haderőben szolgáló magyar segédcsapatot jelölt. Ahogy Miller megjegyezte, aligha lehet pusztán véletlen, hogy al-Dahabi együtt említi a kazárokat és a *türköket*, azaz a császári testőrcsapatok két legfontosabb etnikai komponensét.⁸ A kutatók abban pedig egyetértettek, hogy a 10. században a császári testőrcsapatok között említett *türkök* voltaképpen magyar harcosok voltak.⁹ Azt pedig tudjuk, hogy bizánci szolgálatba állt magyarok több alkalommal hadjáratokon is részt vettek (935, 1025), egy esetben bizonyosan egy a szíriai hadszíntéren harcoló seregben (a 960-as években).¹⁰ Talán arra is választ kaphatunk, hogy 954-ben honnan állhattak a rendelkezésére a bizánci haderőnek magyar csapattestek, hiszen ezen alakulatok létszáma csak újabb és újabb magyar csoportoknak a Bizánci Birodalomba érkezése révén volt tartható, illetve növelhető.

A 940-es és 950-es évek fordulójának magyar–bizánci kapcsolatai a forrásokból jól ismertek. Egy bizánci szerző, Jóannés Skylitzés megemlíti a rangban harmadik magyar fejedelem, Bulcsú 948. évi konstantinápolyi útját és megkeresztelkedését, majd hozzáteszi, hogy „nem sokkal utóbb” egy másik – a hierarchiában második számú – magyar fejedelem, (a) Gyula is ellátogatott a császárvárosba, majd miután megkeresztelkedett – és akárcsak Bulcsú, nagy ajándékokat és patrikiosi címet kapott – magával vitt egy Hierotheos nevű szerzetest, akit Theophylaktos konstantinápolyi pátriárka (†956) *Tourkia* püspökévé szentelt. Gyula – Bulcsúval ellentétben – megtartotta keresztény hitét, nem intézett támadást a Bizánci Birodalom ellen és kiváltotta a keresztény foglyokat.¹¹ Ezt a szöveghagyományt tartotta fenn Jóannés Zónaras is.¹² Több kutató is feltételezte, hogy egy szláv forrás, az ún. *Povest' o latiněch* (*Elbeszélés a latinokról*) egy részlete szintén ezen eseményekhez köthető. A forrás szerint a magyarok két fejedelme – akik közül az egyik a keresztségben az István nevet kapta – hadseregével együtt Konstantinápolyba ment és megkeresztelkedett. Amikor azonban a Bizánci Birodalmat érő csapások megakadályozták az ortodox térítőket, hogy közöttük térítőtevékenységet

7 al-Dahabi 217; Vasiliev 1950, 243–244. Az eseményre: Tösér 2007, 532. A szerzőre lásd: Cheneb-Somogyi 1965, 214–216.

8 Miller 1971, 62. 17. jz.; Shepard 1998, 22. vö. Oikonomidès 1972, 208–209; Moravcsik 1988, 35.

9 Czebe 1921–1925, 309; Moravcsik 1934, 128; Kristó 1980, 139, 302; Makk 1996, 15; Oikonomidès 1972, 208–209; Oikonomidès 2001, 20.

10 *De cerimoniis* 660–661; Moravcsik 1988, 34; Olajos 1987–88, 26; Olajos 1998, 219–222; Liudprand 199; Classen–Liudprand 2005, 541.

11 Ioannis Scylitzae *Synopsis historiarum* 289^{59–76}; Moravcsik 1988, 85–86; Flusin–Cheynet 2003, 202; Worthley 2010, 231.

12 Ioannis Zonaras 484; Moravcsik 1988, 100.

végezzenek, a magyarok a latin rítusú kereszténységre tértek át.¹³ Ennek a történetnek a szövege – nem teljesen azonos módon – több szláv forrásban is fennmaradt.¹⁴ Gyula konstantinápolyi látogatását a kutatók általában a 953. évre (vagy egy ezt kevéssel megelőző időpontra) teszik.¹⁵ Talán joggal gondolhatjuk, hogy a Bizánci Birodalommal békét kötő magyar fejedelmek, Bulcsú és legfőképpen a vele ellentétben azt meg is tartó Gyula – akárcsak más népek vezetői, mint például a későbbi magyar fejedelmek és királyok, akik a Bizánci Birodalom szövetségesei voltak¹⁶ – segédcsapatokkal is segítette a császárt.¹⁷ Egy ilyen feltevés azonban nem csak al-Dahabí kései adatára támaszkodhat, hanem egy jól értesült, kortárs forrás információjára is.

Egy muszlim szerző, Abū Firās megemlíti az A. H. 347. éve (958. március 25.–959. március 14.) kapcsán, hogy VII. Kónstantinos Poprhyrogennétos (913–959) bizánci császár elküldte Basileios parakoimomenost Sayf al-Dawla hamdanida fejedelem ellen. A hadjárat sikere érdekében a császár békét kötött a Nyugat urával (*sāhib al-Ġarb*)¹⁸, valamint a bolgárok (*bulgār*), a ruszok (*rūs*), a türkök (*turk*), a frankok (*ifranġa*) és más népek királyaival, és segítséget kért tőlük. Ennek ellenére azonban a bizánci csapatok a hamdanida haderőtől súlyos vereséget szenvedtek. A harcok során a bizánci haderőben harcoló kazárok parancsnoka, T.zi.b.q is – akivel maga Abū Firās vette fel a harcot – fogságba esett.¹⁹

A magyar történelem szempontjából a kérdés az, hogy a császár szövetségeseiként említett türkök alatt a magyarságot, – amelyre a korszak bizánci szerzői és bizánci hatásra néhány muszlim szerző is alkalmazták ezt az elnevezést²⁰ – vagy valamely más etnikai csoportot kell-e értenünk.

Abū Firās – aki a 958. évi hadjáratban maga is részt vett – a hamdanida-dinasztia tagjaként jó információkkal bírt a Bizánci Birodalom ellen folytatott harcokkal kapcsolatban. Amikor pedig 962-ben bizánci fogságba esett és 966-ig Konstantinápolyban raboskodott, itt is hiteles információkat szerezhetett a Bizánci Birodalommal szövetségese

13 Moravcsik 1938, 400–401; Kristó 1995, 177–179.

14 Thallóczy 1896, 199–206; Nikolov 2003, 99–119.

15 Moravcsik 1938, 396–397; Moravcsik 1953, 53–54; Györffy 1984, 682–684; Kristó–Makk 2001, 129–130. Az eseményekre lásd még: Madgearu 2008, 119–138.

16 *Fundatio ecclesiae S. Albani Namucensis* 963–964; Moravcsik 1953, 66; Urbansky 1968, 110; Moravcsik 1988, 247; Kristó 1999, 226–228. vö. Balogh 2009–2010, 15–25.

17 Miller 1971, 59–66. A rusz segédcsapatokra: Theotokis 2012, 125–156.

18 Dahan ebben az esetben egy – paleográfaiailag is teljesen védhető – javítást eszközölt: *sāhib al-~~arb~~* > *sāhib al-Ġarb* vö. Brinner 1963, 87.

19 Dahan 1944, 278–279; „... Constantin, fils de Léon, roi des Rûm, conclut une trêve avec le maître de l'Occident, engagea des pourparlers de paix avec les peuples de son voisinage et tâcha de se réconcilier avec eux. Il conclut la paix avec le roi des Bulgares, des Russes, des Turcs, des Francs et autres peuples et leur demanda des secours.” Vasiliev 1950, II. 368. A kazár parancsnokra: Golden 2002–2003, 26.

A szerző a bizánci–arab kapcsolatok más eseményei kapcsán is értékes információkat őrzött meg: Canard 1936b, 451–460.

20 Moravcsik 1958, 321–322; Zimonyi 2001, 201–203.

(kelet-)európai népekről.²¹ Így nincs okunk kételkedni abban, hogy a forrás pontosan adta vissza VII. Kónstantinos Porphyrogennétos császárnak a hadjárat elindítását megelőzően végrehajtott diplomáciai lépéseit. Ezt megerősíti az is, hogy a vizsgált passzus által említett eseményekről más források is beszámolnak.

A forrás abban kétségkívül igazat mond, hogy a bolgárokkal a Bizánci Birodalom békében élt. A 927-ben megkötött béke 958-ban is fennállt.²² 957-ben pedig a rusz fejedelemasszonyt, Olgát fogadta VII. Kónstantinos Porphyrogennétos császár, megkezesztelte, és szövetséget kötött vele.²³ A *frankok királya* alatt talán I. Ottó német királyt (936–962) kell érteni, akivel a császár több esetben is – így például 956-ban is – felvette a diplomáciai kapcsolatot.²⁴ Talán az egyedüli problémát a *Nyugat urának (sāhib al-Ġarb)* az azonosítása jelentheti. A legvalószínűbb, hogy a forrás itt a 957–958-ban az al-Mu'izz fátimida kalifa, valamint VII. Kónstantinos Porphyrogennétos császár között létrejött megegyezésre utalt.²⁵

Tekintve, hogy a forrás – úgy tűnik – hitelesen számol be arról, hogy a császár a nyugati hatalmakkal való békés viszonyt köszönhetően tudta haderejét keletre fordítani, aligha lehet kételkedni abban, hogy a Bizánci Birodalommal szövetséges *türkök* alatt is egy olyan csoportot kell érteni, amely korábbi ellenséges magatartásával szakítva ez időben kötött békét a birodalommal. Ez pedig aligha lehetett más, mint a kárpát-medencei magyarság.

A magyar kutatók – tudomásom szerint – mindaddig még nem használták fel Abū Firās híret a magyar–bizánci kapcsolatok értékelése kapcsán. Így – bár Moravcsik is hajlott arra, hogy 958-ban még békés volt a viszony a magyarság és a Bizánci Birodalom között,²⁶ – több kutató is – a későbbi magyar hadjáratok tükrében – azt feltételezte, hogy 958 körül a Bizánci Birodalom felmondta a magyarokkal kötött békét.²⁷ Amennyiben azonban elfogadjuk azt, hogy az Abū Firās által említett *türkök* alatt a kárpát-medencei magyarságot kell értenünk, akkor új adatokkal gazdagíthatnánk a magyar–bizánci kapcsolatokról eddig nyert képet.

21 Vasiliev 1930°, 349–350; Gibb 1960, 119–120; Nizar 2009, 43–44; Dvořák 1895, 3–119.

22 Fine 1989, 161; Obolensky 1999, 149–151; Ostrogorsky 2003, 232–233. Maria Lekapena személyére: Shepard 1995, 121–147.

23 Poppe 1992, 271–277; Featherstone 2003, 241–251; *De cerimoniis* 594₁₅–598₁₂; Lihačev 1950, 44–46.

24 Widukind 136. (III. 56. c.); Leyser 1973, 41.

25 Brett 2001, 240–241; Canard 1961, 289; Cutler 2001, 254; Shepard 2006, 74–75; Holmes 2008, 141–142; Stern 1950, 243–244. Ahogy a Cordobai Kalifátus is, amelynek uralkodója III. Abd-al-Rahmán 955-ben szintén követséget küldött Konstantinápolyba, és onnan a követe Recemundo püspök nagy ajándékokkal tért vissza (Senac 1985, 49).

26 Móravcsik 1938, 391.

27. Kristó–Makk 2001, 146.

IRODALOM

- Baán 1995 = BAÁN I., „Turkia metropolitája”. *Századok* 129 (1995) 1167–1170.
- Baán 2010 = BAÁN I., Újabb lehetséges adalék a magyarok balkáni kalandzásaihoz. In: „*Fons, skepsis, lex*”. Ünnepi tanulmányok a 70 esztendőös Makk Ferenc tiszteletére. Szerk.: Almási T.–Révész É.–Szabados Gy. Szeged 2010, 21–25.
- Balogh 2009–2010 = BALOGH L., The Turks in the *Vita Sancti Athanasii Athonitae*. Vardariota-Turks or Hungarians? *Chronica* 9–10 (2009–2010) 15–25.
- Balogh 2011 = BALOGH L., A 10. századi magyar–bizánci kapcsolatok új forrásai. *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica* 128 (2011) 51–67.
- Balogh 2012 = BALOGH L., Niképhoros Phókas és a szkíták. In: *Középkortörténeti tanulmányok 7*. Szerk.: Kiss P. A.–Piti F.–Szabados Gy. Szeged 2012, 281–287.
- Brett 2001 = M. BRETT, *The Rise of the Fatimids. The World of the Mediterranean and the Middle East in the Tenth Century CE*. The Medieval Mediterranean 30. Leiden–Boston–Köln 2001.
- Brinner 1963 = *A Chronicle of Damascus, 1389–1397 by Muhammad ibn Muhammad ibn Sasrā*. I. Translated and edited and annotated: W. M. BRINNER. Berkeley–Los Angeles 1963.
- Canard 1936a = M. CANARD, Mutanabbi et la guerre byzantino–arabe. Intérêt historique de ses poésies. In: *Al-Mutanabbi. Mémoires de l'Institut français de Damas*. Beyrouth 1936, 99–114.
- Canard 1936b = M. CANARD, Quelques noms de personnages byzantins dans une pièce du poète arabe Abû Firâs (Xe siècle). *Byzantion* 11 (1936) 451–460.
- Canard 1961 = M. CANARD, Les sources arabes de l'histoire byzantine aux confins des Xe et XIe siècles. *Revue des Études Byzantines* 19 (1961) 284–314.
- Cheneb–Somogyi 1965 = MOH. BEN CHENEB–J. DE SOMOGYI, al-Dhahabi. In: *The Encyclopaedia of Islam*. II. Ed.: B. Lewis–Ch. Pellat–J. Schacht. Leiden–London 1965, 214–216.
- Classen–Liudprand 2005 = P. CLASSEN–CREMONAI LIUDPRAND, *A Nyugat és Bizánc a 8–10. században*. *Varia Byzantina* 9. Budapest 2005.
- Cutler 2001 = A. CUTLER, Gifts and Gift Exchange as Aspects of the Byzantine, Arab, and Related Economies. *Dumbarton Oaks Papers* 55 (2001) 247–278.
- Czebe 1921–1925 = Gy. CZEBE, Turko-byzantinische Miscellen. II. *Kőrösi Csoma-Archivum* 1 (1921–1925) 306–310.
- al-Dahabi = AL-DAHABI, SAMS AL-DIN MUHAMMAD IBN AHMAD IBN `UTMAN *Tarih al-islam wa-wafayat al-masahir wa-l-a`lam*. Tahqiq `Umar `Abd al-Salam Tadmuri. A.H. 331–350. Beyrut 1994.
- Dahan 1944 = S. DAHAN, *Le Diwân d'Abu Firâs al-Hamdani*. II. Damascus 1944.
- De cerimoniis* = Constantini Porphyrogeniti imperatoris. *De cerimoniis aulae byzantinae*. I. E recensione Io. Iac. REISKII. Bonnae 1829.
- Dvořák 1895 = R. DVOŘÁK, *Abû Firâs, ein arabischer Dichter und Held*. Leiden 1895.
- Featherstone 2003 = M. FEATHERSTONE, Olga's Visite to Constantinople in *De Cerimoniis*. *Revue des Études Byzantines* 61 (2003) 241–251.

- Fine 1989 = J. V. A. FINE, *The Early Medieval Balkans*, Ann Arbor 1989^s.
- Flusin–Cheynet 2003 = Jean Skylizès: *Empereurs de Constantinople*. Texte traduit par B. FLUSIN et annoté par J.-Cl. CHEYNET. (Réalités Byzantines 8.) Paris 2003.
- Fundatio ecclesiae S. Albani Namucensis* = *Fundatio ecclesiae S. Albani Namucensis*. Rec. O. HOLDER-EGGER In: *Monumenta Germaniae Historica*. Scriptorum XV/2. Hannoverae 1888 (reprint: Stuttgart–New York 1963), 962–964.
- Gibb 1960 = H. A. R. GIBB, Abū Firās al-Ḥamdānī. In: *The Encyclopaedia of Islam*. I. Ed.: H. A. R. Gibb et al. Leiden–London 1960, 119–120.
- Golden 2002–2003 = P. B. GOLDEN, Khazar Turkic Ghulāms in Caliphal Service: Onomastic Notes. *Archivum Eurasiae Medii Aevi* 12 (2002–2003) 15–27.
- Györffy 1984 = GYÖRFFY Gy., A kalandozások kora. In: *Magyarország története. Előzmények és magyar történet 1242-ig*. I/1. Főszerk.: Székely György. Budapest 1984, 651–716.
- Holmes 2008 = C. HOLMES, Treaties between Byzantium and the Islamic world. In: *War and Peace in Ancient and Medieval History*. Ed.: Ph. de Souza–J. France. Cambridge 2008, 141–157.
- Ibn al-Aṭīr = Ibn-el-Athiri *Chronicon quod perfectissimum inscribitur*. Ed. C. J. TORNBURG. Lugduni Batavorum 1862.
- Ioannis Scylitzae *Synopsis historiarum* = Ioannis Scylitzae *Synopsis historiarum*. Recensuit I. THURN. (Corpus Fontium Historiae Byzantinae 5.) Berolini–Novi Eboraci 1973.
- Ioannis Zonaras = Ioannis Zonaras *Epitomae Historiarum*. III. Ex recensione M. PINDERI. Bonnae 1897.
- Kristó 1980 = KRISTÓ Gy., *Levedi törzsszövetségétől Szent István államáig*. Budapest 1980.
- Kristó 1995 = *A honfoglalás korának írott forrásai*. Szerk.: KRISTÓ GYULA. (Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 7.) Szeged 1995.
- Kristó 1999 = *Az államalapítás korának írott forrásai*. Szerk.: KRISTÓ GYULA. (Szege-di Középkortörténeti Könyvtár 15.) Szeged 1999.
- Kristó–Makk 2001 = KRISTÓ Gy.–MAKK F., *A kilencedik és a tizedik század története*. Budapest 2001.
- Latham 1979 = J. D. LATHAM, Towards a Better Understanding of al-Mutanabbī's Poem on the Battle of al-Hadath. *Journal of Arabic Literature* 10 (1979) 1–22.
- Leysen 1973 = K. LEYSER, The Tenth Century in Byzantine–Western Relationships. In: *Relations between East and West in the Middle Ages*. Ed.: D. Baker. Edinburgh 1973, 29–63.
- Lihačev 1950 = *Повесть временных лет*, I. Текст и перевод. Подготовка текста Д. С. Лихачева, перевод Д. С. Лихачева и Б. А. Романова. Москва–Ленинград 1950.
- Liudprand = Liudprand: *Die Legatio*. Hrsg. J. BECKER. In: *Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum ex Monumentis Germaniae Historicis separatim editi, vol. 41*. Hannoverae–Lipsiae 1915, 175–202.
- Madgearu 2008 = A. MADGEARU, The mission of Hierotheos: location and significance. *Byzantinoslavica* 66 (2008) 119–138.
- Makk 1996 = MAKK F., *Magyar külpolitika (896–1196)*. (Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 2. Második, bővített és átdolgozott kiadás) Szeged 1996.

Makk 2001a = MAKK F., Új források a X. század végi magyar–bizánci kapcsolatok értékeléséhez. *A Nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve* 43 (2001) 271–274.

Makk 2001b = MAKK F., A bizánci fenyegetés árnyékában. Géza fejedelem politikai-vallási választása. *Hadtörténelmi Közlemények* 114 (2001) 130–138.

Miller 1971 = D. A. MILLER, Byzantine treaties and treaty-making: 500–1025 AD. *Byzantino-slavica* 32 (1971) 56–76.

Moravcsik 1934 = MORAVCSIK Gy., *A magyar történet bizánci forrásai*. A magyar történettudomány kézikönyve I. 6/b. Budapest 1934.

Moravcsik 1938 = MORAVCSIK Gy., Görögnyelvű monostorok Szent István korában. In: *Emlékkönyv Szent István király halálának kilencszázadik évfordulóján*. I. Szerk.: Serédi Justinian. Budapest 1938, 387–422.

Moravcsik 1953 = MORAVCSIK Gy., *Bizánc és a magyarság*. Budapest 1953.

Moravcsik 1958 = Gy. MORAVCSIK, *Byzantinoturcica*. II. Zweite durchgearbeitete Auflage. Berlin 1958.

Moravcsik 1988 = MORAVCSIK Gy., *Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai*. Budapest 1988².

Nikolov 2003 = A. NIKOLOV, 'A Useful Tale about the Latins': An Old Bulgarian Translation of a Lost Byzantine Anti-Latin Text of the End of 11th–Early 12th Century. *Scripta & e-scripta* 1 (2003) 99–119.

Nizar 2009 = F. H. NIZAR, The Byzantines in Medieval Arabic Poetry: Abu Firas' *Al-Rumiyyat* and the Poetic Responses of al-Qaffal and Ibn Hazm to Nicephorus Phocas' *Al-Qasida al-Arminiyya al-Mal'una* (The Armenian Cursed Ode). *Byzantina Symmeikta* 19 (2009) 35–61.

Obolensky 1999 = D. OBOLENSKY, *A Bizánci Nemzetközösség*. *Kelet-Európa 500–1453*. (Varia Byzantina 3.) Budapest 1999.

Oikonomidès 1972 = N. OIKONOMIDÈS, *Les listes de préséance byzantines des IXe et Xe siècles*. Paris 1972.

Oikonomidès 2001 = N. OIKONOMIDÈS, Some Byzantine state annuitants: epi tes (megales) hetaireias and epi ton barbaron. *Byzantine Symmeikta* 14 (2001) 9–28.

Olajos 1987–88 = OLAJOS T., Felhasználatlan bizánci forrás a magyarság korai történetéhez. *Antik Tanulmányok* 33 (1987–88) 24–27.

Olajos 1998 = OLAJOS T., Egy felhasználatlan forráscsoport. A 11. századi magyar–bizánci kapcsolatok történetéhez. *Századok* 132 (1998) 215–222.

Ostrogorsky 203 = G. OSTROGORSKY, *A bizánci állam története*. Budapest 2003.

Poppe 1992 = A. POPPE, Once Again Concerning the Baptism of Olga, Archontissa of Rus'. *Dumbarton Oaks Papers* 46 (1992) 271–277.

Senac 1985 = Ph. SENAC, Contribution a l'étude des relations diplomatiques entre l'Espagne musulmane et l'Europe au Xe siècle: Le règne de 'Abd ar-Rahmân III (912–961). *Studia Islamica* 61 (1985) 45–55.

Shepard 1995 = J. SHEPARD, A Marriage Too Far? Maria Lekapena and Peter of Bulgaria. In: *The Empress Theophano: Byzantium and the West at the turn of the first millennium*. Ed.: A. Davids. Cambridge 1995, 121–149.

Shepard 1998 = J. SHEPARD, The Khazars' Formal Adoption of Judaism and Byzantium's Northern Policy. *Oxford Slavonic Papers* 31 (1998) 11–34.

Shepard 2006 = J. SHEPARD, Bizánci diplomácia 800–1204: eszközök és célok. In: *A bizánci diplomácia*. Szerk.: J. Shepard–S. Franklin. (Varia Byzantina 11.) Budapest 2006, 59–100.

Smythe 2006 = D. C. SMYTHE, Miért álltak a császár körül barbárok a diplomáciai fogadások alkalmával? In: *A bizánci diplomácia*. Szerk.: J. Shepard – S. Franklin. (Varia Byzantina 11.) Budapest 2006, 413–424.

Stern 1950 = S. M. STERN, An Embassy of the Byzantine Emperor to the Fatimid Caliph al-Mu'izz. *Byzantion* 20 (1950) 239–258.

Thallóczy 1896 = THALLÓCZY L., Adalék az óhit történetéhez Magyarországon. *Századok* 30 (1896) 199–206.

Theotokis 2012 = G. THEOTOKIS, Rus, Varangian and Frankish Mercenaries in the Service of the Byzantine Emperors (9th–11th C.). Numbers, Organization and Battle Tactics in the Operational Theatres of Asia Minor and the Balkan. *Byzantina Symmeikta* 22 (2012) 125–156.

Tócsér 2007 = TÓCSÉR M., Portyázó harcok a bizánci határokon a X. században. *Had-történelmi Közlemények* 120 (2007) 527–548.

Urbansky 1968 = A. B. URBANSKY, *Byzantium and the Danube Frontier*. New York 1968.

Vasiliev 1950 = A. A. VASILIEV, *Byzance et les Arabes*. II. Bruxelles 1950.

Widukind = *Die Sachsengeschichte des Widukind von Korvei*. In Verbindung mit H.-E. LOHMANN, neu bearbeitet von P. HIRSCH. Hannover 1935.

Worthley 2010 = John Skylitzes: *A Synopsis of Byzantine History 811–1057*. Translated by J. WORTHLEY. Cambridge 2010.

Zimonyi 2001 = I. ZIMONYI, Why were the Hungarians Referred to as Turks in the Early Muslim Sources? In: *Néptörténet–Nyelvtörténet. A 70 éves Róna-Tas András köszöntése*. Szerk.: Károly L.–Kincses Nagy É. Szeged 2001, 201–212.

REMARKS ON THE BYZANTINE-HUNGARIAN RELATIONSHIP IN THE SECOND HALF OF THE 10TH CENTURY

The campaigns of Hungarians against Western-Europe almost completely finished in the second half of 10th century. The main reason behind this fact was that during the reign of Otto a powerful state was established in the vicinity of the Hungarian Principality, which was able to obstruct, or even to prevent these actions. Therefore, the Hungarian troops were forced to carry out attacks on the East-Balkan, namely against the Bulgarian and the Byzantine Empire. These Hungarians attacks are well known from the Latin and Byzantine sources. However, the Hungarian leaders also made several attempts to establish peaceful relationship with the Byzantine Empire. In this paper, I present two Muslim sources that report on such attempts. A Muslim author Al-Dahabi mentions that Hungarians fought in Syria as part of the Byzantine army in 954. Another Muslim author, Abu Firas tells us that the Byzantine Empire in 958 made peace with several Western Powers, including the Hungarians.